

MUSIK I VIKINGETIDEN (ca. 800- 1100)

Litteraturforslag

Musiklivet

Generelt

Peter Foote og David M. Wilson: **The Viking Achievement**. London 1970, s. 188
Meget kort redegørelse for kendskabet til vikingetidens instrumenter, danse og sange.

Angul Hammerich: **Dansk Musikhistorie indtil ca. 1700**. København: Gad 1921, s. 12-31: "De ældste Tider".

Nodeeksempler, illustration og noter.

Kilderne til vikingetidens musik er sagaer, oldkvad og de gamle krøniker, men de må læses med kritisk sans. I Vølvens Spaadom berettes om gjallerhornet og harpen, og også Saxo fortæller om brug af harpe. Dette instrument står som indbegrebet af skandinavisk musikudøvelse, men der er ikke belæg for sammenkædning med de gamle skjalde. Ofte er der tale om en lyre i stedet. Derimod er strygeinstrumenter formodentlig af senere dato. Selve musikken har nok været mundtligt overleveret, og på trods af de mange folkevisetekster har vi ikke nedskrevne melodier før langt senere. Der findes fremmede udsagn om vikingernes sang, og enkelte flerstemmige melodier fra tiden er fundet i engelske og norske kilder.

John Horton: **Scandinavian Music: A Short History**. London 1963, s. 16-32, især s. 16, 22, 24-25, 28-29. Illustrationer, musikeksempler.

Beskriver de spredte kilder til hele Nordens musikhistorie i vikingetiden, både instrumenter og sange. Beskriver oversigtsmæssigt bl.a. harpe og lyre, der ofte blev anvendt til ren instrumentalmusik samt de myter, man forbandt med instrumenterne. Derudover omtales Knud den Hellige, arabisk beskrivelse af sangen i Slesvig, de latinske sekvenser – heriblandt sangene til Knud Lavard – og endelig "Drømte mig en drøm" og lidt om de middelalderlige ballader.

Ole Nordstrøm: **Oldtidsklange**. Udgivet af Folkeskolens Musiklærerforening i Dansk Sang B-serien. Herning 1990, især s. 13-25 samt byggevejledninger s. 26-69. Illustrationer, byggevejledninger.

Bogen præsenterer i første del scenarier til et drama for 3.-4. klasse, der fører fra stenalder over bronzealder til jernalder og vikingetid. Der bringes forslag til instrumentledsagelse og illustrationer. Skuespillerne er stangdukker, der samtidig fungerer som rumsterstænger og masker. Ud fra en historisk instrumentoversigt bringer anden del af bogen en kort introduktion samt en byggevejledning til en lang række af instrumenterne, der kan efterlignes med nutidige materialer.

Walter Salmen og Heinrich W. Schwab: **Musikgeschichte Schleswig-Holsteins in Bildern**. Neumünster 1971 (i serien: Quellen und Studien zur Musikgeschichte Schleswig-Holsteins 1), s. 9-10 samt tavle 3. Fotos.

Fra udgravningen "Sliesthorp" og handelsbyen Haithabu samt fra Vestslesvig er fundet fløjter af dyreknogler. Derudover ses en lille pibe uden gribehuller samt stolen til en 6-7-strengt lyre, lavet af rav og sandsynligvis anvendt til sangakkompagnement.

Nils Schiørring: **Musikkens Historie i Danmark**, bind 1. København 1977, især s. 33-37, men også 38-53 og 65-80

Afsnittene giver et overblik over kendskabet til musik gennem hele middelalderen i Danmark. Omtalen af musikkens rolle i de nordiske viser og eventyr beskrives sammen med skjaldekunsten. Dette suppleres af instrumentomtaler og redegørelser for udlændinges beskrivelse af nordboernes sang. Herefter præsenteres kirkemusikken, den verdslige musik og instrumenterne i det omfang, der overhovedet findes kilder, og den tænkelige inspiration fra det øvrige Europa beskrives.

Erik Axel Wessberg: "**Drømte mig en drøm**", i: Skalk 1996/2, s. 20-28. Illustrationer. Også udgivet i Hjemstavnsliv 1996/8, s.6-10.

Artiklen fortæller om kilderne til vikingetidens musik og vores forestilling om musiklivet i denne periode. Instrumenterne gennemgås, især fløjte, hornpibe, trælur og lyre sammen med nogle få nedskrevne melodier og fragmenter heraf. På rekonstruktioner af instrumenterne kan man i dag forsøge at genskabe datidens improvisationsteknik og klang. Et efterskrift giver et indtryk af den tilhørende CD med samme navn, hvortil artiklen også er publiceret som teksthæfte. CD'ens teksthæfte – og dermed artiklen – er endvidere udgivet på engelsk med titlen Viking Tones – I Dreamt me a Dream.

Musikinstrumenter

Generelt

Cajsa Lund: "**Oldtidens orkester**", i: Skalk, 1973 nr. 2, s. 18-28. Illustrationer.

Efter en omtale af lurerne bringes nogle generelle betragtninger om musik i oldtiden. Herefter gennemgås følgende instrumenttyper med vægt på oldtidsfund: rasleinstrumenter (fra vikingetid f.eks. jernringe og bjælder), skrabere, slaginstrumenter (fra vikingetid f.eks. klokker), mundharpe, fløjter (fra vikingetid f.eks. den norske "oterpibe"), horn (fra vikingetid f.eks. dyrehorn), tungeinstrumenter (fra vikingetid f.eks. Lundpiben), brummere samt lyre og harpe (fra vikingetid f.eks. fund af stole samt litterære beskrivelser af harpespil).

Cajsa Lund: **Fornordiska klanger / The Sounds of Prehistoric Scandinavia**. 32 siders hæfte til LP'en af samme navn. Musica Sveciae MS 101. Stockholm 1987. LP-hæftet især s. 20-27. Også udgivet som CD i samme serie med nummeret MSCD 101. CD hæftet især s. 21-31 og med engelsk tekst s. 53-64. Illustrationer, kort, tabeller og tekniske tegninger.

I afsnittet om jernalderen omtales en række bevarede instrumenter fra vikingetiden, dog mest fra Norge og Sverige. Hvert instrument beskrives, ofte med illustrationer, og på pladen/CD'en høres et musikeksempel spillet på en rekonstruktion af instrumentet. Der omtales bl.a. bjælder på heste, lyre, benbrummer, panfløjte, trælur og den såkaldte "Lundpibe". Resten af hæftet omtaler dels instrumenter fra sten- og bronzealder, dels generelle tanker om musik i oldtiden og musikarkæologiens status.

Else Roesdahl (red.): **Viking og Hvidekrist. Norden og Europa 800-1200**. Udgivet af Nordisk Ministerråd i samarbejde med Europarådet i forbindelse med udstilling om vikinger, vist i Paris,

Berlin og København i 1992-1993. København 1992, s. 143,153, 202, 246, 275, 280 og 326. Illustrationer og katalogtekster på de skandinaviske sprog.

Engelsk udgave: Else Roesdahl and David M. Wilson (eds.): From Viking to Crusader. The Scandinavians and Europe 800-1200, New York 1992. Samme sidetal som i den danske udgave med en illustration på s. 327.

Bogen nævner brugen af instrumenter i vikingetiden og omtaler nærmere enkelte typer med illustrationer: en 3-hullet benfløjte fra Birka i Sverige, stol af rav til et strengeinstrument, muligvis en lyre, den lille panfløjte fundet i York og endelig en klokke fra Hedeby.

Musikinstrumenter

Enkelte instrumenter

Harpe

Tobias Norlind: "**Sång och harpespel under vikingatiden**", i: Festskrift til O. M. Sandvik. 70-års dagen 1875 - 9. mai - 1945, Oslo 1945, s. 173-183.

Artiklen henviser til Finnur Jónssons skrift og tilbageviser, at skjaldene ikke skulle have kendt til harpespil (evt. kithara), blot fordi det ikke nævnes i skjaldepoesien. Der er tale om senere beskrivelser fra et tidspunkt, hvor sangen var i højsædet, og instrumental medvirken ikke blev regnet. Netop vikingernes mange rejser måtte dog have givet dem impulser fra det øvrige Europa. Der nævnes en række eksempler, bl.a. fra 4-500-tallets germanere.

Fløjter

Christine Brade: **Die mittelalterlichen Kernspaltflöten Mittel- und Nordeuropas**. Ein Beitrag zur Überlieferung prähistorischer und zur Typologie mittelalterlicher Kernspaltflöten. (Göttinger Schriften zur Vor- und Frühgeschichte 14), Neumünster 1975, især s. 48-49 samt s. 73-74 (D 12-15). Illustrationer, opmålinger, kort etc.

Fundene ved Hedeby beskrives med hensyn til fløjternes udformning, antal huller etc., og fløjtens indførelse i Nordeuropa diskuteres. Senere beskrives hvert enkelt fund dybdegående.

Panfløjte

Anonym: "**Panfløjten**", i: Skalk 1984/4, s. 32. Illustrationer.

Den lille panfløjte, som dateres til slutningen af 900-tallet, er udgravet i York i 1970'erne. Den har fem tonehuller og kunne have været anvendt af vikinger, der omkring 800-tallet koloniserede området. Panfløjter kendes i øvrigt fra tidens ikonografiske kilder, dog i det øvrige Europa.

Cajsa Lund: **Fornordiska klanger / The Sounds of Prehistoric Scandinavia**. 32 siders hæfte til LP'en af samme navn. Musica Sveciae MS 101. Stockholm 1987. LP-hæftet især s. 20-27. Også udgivet som CD i samme serie med nummeret MSCD 101. CD hæftet især s. 21-31 og med engelsk tekst s. 53-64. Illustrationer, kort, tabeller og tekniske tegninger.

I afsnittet om jernalderen omtales en række bevarede instrumenter fra vikingetiden, dog mest fra Norge og Sverige. Hvert instrument beskrives, ofte med illustrationer, og på pladen/CD'en høres et musikeksempel spillet på en rekonstruktion af instrumentet. Der omtales bl.a. bjælder på heste, lyre, benbrummer, panfløjte, trælur og den såkaldte "Lundpibe". Resten af hæftet omtaler dels

instrumenter fra sten- og bronzealder, dels generelle tanker om musik i oldtiden og musikarkæologiens status.

Falsterpiben

Mette Müller: "**Reed-pipe of the Vikings or the Slavs? An early find from the Baltic region**", i: Ellen Hickmann og David W. Hughes (eds.): *The Archaeology of Early Music Cultures. Third International Meeting of the ICTM Study Group on Music Archaeology*, Bonn 1988, s. 31-38. Kort, fotos, tegninger og opmålinger.

Artiklen beskriver et rørbladsinstrument, nok en hornpibe, fundet på Falster. Den dateres til ca. 1050-1100 og har ligheder med instrumenter fundet især i Lund og York. Findestedet er udgravningen af et mindre vendisk skibsværft, og med vikingernes livlige rejse- og handelsvirksomhed som baggrund kan instrumentet stamme fra slaviske folkeslag i Østersøregionen. Lund- og Falsterpiben er de første spor af rørbladsinstrumenter i denne del af Europa.

Mette Müller: "**Musik til arbejdet**", i: *Skalk* 1986, nr. 1, s. 8-11. Illustrationer og kort. Efter en orientering om status for fundet af et stort skibsværft lidt syd for Stubbekøbing på Falster beskrives det fundne musikinstrument: en pibe med 5 huller. Der er gjort lignende fund i Holland, England og især i Lund i Sverige, og de to skandinaviske instrumenter er de ældste eksempler på nordiske rørbladsinstrumenter. Falsterpiben kan være en del af både en hornpibe og en sækkepibe; balterne i Østersøområdet har en sækkepibetype med cylindrisk pibe, men den er ikke dokumenteret så tidligt som fundet på Falster. En spilbar rekonstruktion vil muligvis bringe os nærmere en afklaring.

Jan Skamby Madsen og Ole Crumlin-Pedersen: **To skibsfund fra Falster**. Udgivet af Vikingeskibshallen, Roskilde 1989. 44s. ill, kort, tegninger, noter og litt. s. 22 og 25. Fundet af piben omtales kort med reference til Mette Müllers artikler. Foto af selve fundet af piben.

Lundpiben

Claes Wahlöö: "**Säckpipa i Lund?**", i: *Kulturen*, Lund 1975, s. 35-38. Illustration og bibliografi. Lundpiben blev fundet i 1972 og dateres til årene 1020-1200. Den er ca. 20 cm lang, svagt konisk boret med fire fingerhuller. Materialet er hylde træ. Der foreslås to instrumenttyper med hensyn til pibens originale udseende og brug: sækkepibe eller hornpibe. Instrumentet hører til de ældste kendte rørbladsinstrumenter i det nordiske område.

Cajsa Lund: **Fornnordiska klanger / The Sounds of Prehistoric Scandinavia**. 32 siders hæfte til LP'en af samme navn. *Musica Sveciae* MS 101. Stockholm 1987. LP-hæftet især s. 20-27. Også udgivet som CD i samme serie med nummeret MSCD 101. CD hæftet især s. 21-31 og med engelsk tekst s. 53-64.

Illustrationer, kort, tabeller og tekniske tegninger. I afsnittet om jernalderen omtales en række bevarede instrumenter fra vikingetiden, dog mest fra Norge og Sverige. Hvert instrument beskrives, ofte med illustrationer, og på pladen/CD'en høres et musikeksempel spillet på en rekonstruktion af instrumentet. Der omtales bl.a. bjælder på heste, lyre, benbrummer, panfløjte, trælur og den såkaldte "Lundpibe". Resten af hæftet omtaler dels instrumenter fra sten- og bronzealder, dels generelle tanker om musik i oldtiden og musikarkæologiens status.